

7. APRIL 1925

Inaprimat legal

DATINA

Anul III, No. 3.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din mișcarea culturală severineană;

IDEAL ȘI TRADIȚIE

Conferință ținută de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I. Petrovici
Prof. universitar

Neapărat că această problemă, ca toate problemele asemănătoare, nu va deșteptă un interes la fel ca problema ieftinirii traiului, salarizării, ori descentralizării administrative.

Foarte rareori conferințele cu subiect filosofic sunt la ordinea zilei. Numai excepțional, în secolul eminent filosofic, al 18, conferințele cu atare subiect erau cerute de public; atât în Franța cât și în Germania problemele filosofice pasionau mulțimile. Nu era preocuparea câtorva, ci a tuturor. Dar, mai mult în Germania decât în Franța, unde erau discutate probleme sociale. În Germania secolului 18 problemele de filosofie pură pasionau. Germania acestui veac era la pământ, încetase să fie un stat mare; era îmbucătățită și în această neputință; și-a aflat o compensație în preocuparea de filosofie pură. În epoca lui Kant problemele de filosofie erau în favoare. Un exemplu care vorbește despre spiritul vremii:

Filosoful din Königsberg era un om cu ticuri multe, cu manii. Medita seara, pe la ora crepusculului și, ca să-și accelereze meditația, delafereaștră se uita la un turn. La un moment dat arborii vecinului au tot crescut încât au acoperit turnul. Kant s'a plâns vecinului și acesta l-a

dat la pământ, fără a-i cere despăgubire. În zilele noastre nu s'ar putea petrece asemenea lucruri. Astăzi nu ți-ai tăia copacii nici pentru propria ta filosofare.

Dacă chestiunile de filosofie nu sunt decât excepțional de actualitate, totuși nu sunt niciodată complet neactuale. B. o., o problemă de filosofie n'ar interesa așa de puțin ca una căreia altădată i s'a dat o mare importanță și acum n'ar trezi aproape nici o luare aminte; nu poate să aibă caracterul problemei istorice a lui Asurbanipal sau—dacă e să vorbim de noi—a istoriei vremii lui Petru Cercel ori Petru Șchiopul. Cu totul inactuale. Cel mult o chestiune istorică, să zicem coafurile femeilor în sec. 8 a. Cr., ar putea să trezească interes pentru lanseuri de modă.

Pentru ce chestiunile de filosofie fără a fi actuale nu sunt complet neactuale? Pentru că sunt eterne. Chiar când nu sunt în lumina conștiinței, ele dormitează. E destul să agiți sufletele pentru a se ridica din suaduri la suprafață. Sunt eterne și obștești. Filosofia nu e o specialitate, cum e fizica, chimia sau științele naturale. Și tot Germania secolului 18-a simțit această diferență. Toată lumea acestei vremi urmă la filosofie. Problemele filosofice pot intra în sfera de preocupare a tuturor; ceea ce nu se întâmplă cu celelalte științe.

Idealul și tradiția sunt cele două mari forțe care își împart între ele viața individului și a societății, cum timpul se împarte în trecut și în viitor—căci prezentul e o clipă disparentă între trecut și viitor, o intersecție între aceste două porțiuni. Conferința de astăzi, bună oară, este în prezent sau trecut? O parte e în trecut, alta în viitor. Cea dintâi în trecut, a doua în viitor, prezentului îi aparține o silabă. Prezentul e o tranziție inezisabilă. Prezentul soarbe o bucată din viitor pentru a o svârli în trecut.

Ceea ce pentru timp e trecutul și viitorul, este pentru desfășurarea concretă a vieții sufletești tradiția și idealul.

Ce este tradiția? Tradiția e cuta trecutului, e aceea ce a fost și dorește să rămână mai departe; iar idealul e direcția în care viitorul ar voi să modifice tradiția. Tradiția este albia veche a unui râu pe care-l ține prins între maluri. Idealul e năzuința râului să schimbe albia. Intre tradiție și ideal sunt deosebiri fundamentale așa de numeroase că alcătuiesc antiteze. Tradiția reprezintă fixitatea, idealul înnoirea.

Se va zice: sunt persoane cari au ca ideal să-și continue viața la infinit, în același chip, la aceeași oră, să se plimbe. să-și ia cafeaua; persoane ce au ca ideal continuarea tradiției. Da. Inșă, numai impropriu, în realitate acestea sunt persoane fără ideal.

O altă deosebire. Tradiția are un caracter de necesitate, se execută mecanic. Idealul presupune inițiativă, libertate, spontaneitate. Tradițiile sunt colective, nu individuale. Tradiția unei națiuni e tot acel complex de datini, moravuri cari alcătuiesc trecutul unei națiuni. Tradiție individuală nu există; sunt numai obiceiuri, deprinderi. Pentru individ acestea sunt ceace pentru colectivitate este tradiția. Dimpotrivă, idealurile sunt și ele colective, dar individualitatea are o sferă mai largă în regiunea idealului decât în aceea a tradiției. Idealul nostru național este un ideal colectiv. Inșă, în afară de idealul colectiv este unul individual. Progresul individualității este și al libertății.

Intre ideal și tradiție este o luptă. Chestia care se pune e următoarea: cari sunt drepturile de a modifica tradiția și cari sunt drepturile tradiției de a rezista idealului?

Dreptul idealului de a modifica tradiția decurge din dreptul de a judeca tradiția. Dreptul de a judeca decurge de acolo că tradițiile nu sunt constante și eterne. Orice tradiție apare la început ca o răzvrătire împotriva alteia. De aci rezultă în primul loc dreptul de a judeca tradiția. Sunt serii întregi de tradiții înlocuite. Și atunci ai dreptul să le judeci valoarea comparativ. Nefiind una singură, nu poți zice: voi urma pe acesta. Fiecare poate invoca o tradiție pe care s'o urmeze. Un exemplu, în Franța este o tradiție a regalității, alta a imperiului, alta a republicei. Un francez invocă tradiția regalistă, altul pe cea imperialistă, altul pe a republicei. Fiecare invoacă una. De aci se naște dreptul de a judeca, de a cântări. Sau, să venim mai aproape de noi, în Răsărit. Austro-Ungaria, când ținea supt sceptrul ei atâtea popoare, regiuni locuite de Români, invoca o tradiție. Dar și noi invocam una: *Dacia*. Aveam fiecare o tradiție. De aceea o tradiție nu poate fi urmată necondiționat. Ai dreptul să le judeci. Și fiindcă trecutul este infinit, nu este instituțiile care să nu fi existat sub altă formă. Mai toate popoarele de azi, în special noi, avem ca instituție căsătoria monogamă. Dar, îndărăt ai să găsești poligamia. Și de vreme ce a existat și o formă și alta, ai dreptul să judeci. Unii iau fără să judece, dar aleg pe cea din urmă... Inșă dreptul de a judeca rămâne netăgăduit. Iată pe ce se razimă dreptul nostru de a judeca tradiția și în consecință acela al idealului de a aduce modificări.

Firește că modificarea tradiției nu este un lucru tocmai ușor de făcut. Tradiția are o putere de rezistență extraordinară. Cu toată puterea sa de rezistență nu se poate susține totuși teza că tradiționalismul să păstreze cu sfințenie datinele și obiceiurile așa cum le-ai moștenit. E o idee ce nu se poate susține.

Să vedem care este definiția sufletului. S'au dat o mulțime. Unii au zis: e o substanță; alții: o oglindă ce înregistrează impresii din lumea din afară; în sfârșit s'a zis: un aparat fotografic. Există tot felul de vederi. Totuși definiția cea mai nouă e să nu concepi sufletul ca o substanță, oglindă, ci ca un avânt, ca un elan, ca o năzuință. Un elan creator, care neconținut născoceste tot felul de forme. Elanul acesta nu poate fi cuprins într'o formă, ci trece creind forme noi și cuprinzătoare. Sufletul e un proces continuu de înnoire. Nici o formă nu poate fi atât de comprehensivă ca să adăpostească acest elan mînat de nevoia creațiunii. Când e mulțumit artistul de opera lui? Mereu va găsi că este un rest ce n'a putut fi exprimat în opera sa.

Același lucru din viața sufletească se găsește în toată natura. Ce e însă natura? O silință continuă de creație, încercări ce neconținut le preschimbă. Natura are tot felul de forme; e un proces de ascensiune care calcă din treaptă în treaptă: minerale, electricitate și magnetism, plante, animale, cari reprezintă o scară progresivă până la om. Numai această formă rămâne creațiunea cea mai desăvârșită. La om par'că natura s'a obosit. Aici se repetă. Dar elanul său creator natura l'a trecut omului și omul e mînat de patima ascensiunii creatoare. Toate treptele naturii sunt încercări. Ea caută forme de exprimare a bogăției sale: minerale, vegetale, animale, om. Sunt trepte, încercări de exprimare pentru bogăția conținutului și când ajunge la om dă omului această patimă de a crea forme desăvârșite și cuprinzătoare. Treptele naturii sunt exact ceea ce sunt seriile de încercare ale artistului care caută perfecțiunea.

Dacă examinăm evoluția vieții sufletului și a naturii, se vede același elan, același avânt de a nu se opri, de a nu rămâne prizonier, ci a se înălța spre perfect.

Așadar, nu poate fi vorba de a ne înclina în tradiție spre a păstra deapururi aceleași moravuri, aceleași instituții. Acest elan ne silește de a modifica moștenirea tradiției.

Însă, pentru că e vorba să imităm ce face natura, apoi ea ne dă două lecții. Pe cea dintâi am văzut-o; cea de a doua ne învață: să nu facem salturi. Diferitele ei trepte sunt apropiate. Natura n'a sărit de la protozoare la om. Nu poți să crezi o formă decât la ceasul ei. Nu poți să înlocuești o tradiție așa ușor. Și natura încearcă sărituri. Ce sunt monștrii? Sunt încercări de a depăși puterile, de a ajunge la natura perfectă. Dar, monștrii nu pot trăi, se elimină, fiindcă ascensiunea se face succesiv, nu brusc. Dar chiar dacă am vrea să abandonăm tradiția brusc, nu vom putea, căci tradiția are o imensă putere de rezistență.

Această putere izvorăște din faptul că ea este inconștientă, mecanică. Se execută automat și este intrată în inconștient. Această inconștientă are o superioritate asupra conștientului prin precizia execuției. Când căutăm perfecțiunea, căutăm ca actele conștiente să le trecem în inconștient. Bunăoară, cântarea la pian, întâi se face conștient și după lungi exerciții ajunge să fie produsă inconștient, dar cu siguranță și precizie.

Însăși idealurile când vor să aibă o influență puternică caută să devină tradiționale. Se întrebuintează expresia ideal tradițional, ideal național, tocmai pentru a designa țaria sa. Vraja idealului nostru național a fost că devenise organic. De aceea o preocupare continuă pe care trebuie s'o avem e aceea că faptele rele să nu se transforme în tradiții, căci apoi e greu să le înlături.

Chestia calendarului nu s'a soluționat fără perturbări. El făcea parte integrantă din făptura organică a credincioșilor și de aceea a rezistat. Orice argumente se aduceau, se izbeau de zidul care opunea rezistență, zidul tradiției organice.

Tradiția ne înfășoară ca o rețea de fier și de multe ori omul cel mai independent, răzvrătitul, e, în bună parte, jucăria tradițiilor. Omul ce vrea să se izbăvească de presiunea trecutului, omul acela este tocmai ca un călător din tren, care crede că dacă va traversa invers vagoanele, nu trenul merge, ci el. Poți să mergi cât vrei împotriva tradițiilor, ești târit de ele.

Diferitele încercări sociale ce s'au făcut de a ignora tradiția nu s'au putut menține. Creștinismul a venit și a înlocuit vechea religie păgână. A venit cu idei fundamentale deosebite: simplitatea cultului, simplitatea în viață, evidente la reprezentanții bisericii. A izbutit să înlocuiască păgânismul și a devenit religie de Stat. Dar repede și-a însușit credințele păgânismului, în ce privește fastul cultului.

Republica înlocuiește monarhia în foarte multe țări, dar președintele de republică se înconjoară de fastul monarhului. Bolșevismul a venit cu idei răsturnătoare a tuturor concepțiilor vechi, însă după câțiva ani de experimentare a admis proprietatea individuală pe care o combătuse. E cu neputință să faci *tabulă rasa* de tradițiile organice ale trecutului.

A te ține de tradiție e un bine, mai ales în împrejurările turburi, mai ales când idealul de prefacere nu este împedat. Atunci când idealul nu este desemnat cu claritate sau când apare în forma unei lumini îndoioase, să te agăți cu amândouă mâinile de tradiție!
E potrivită aici axioma: Nu e permis să distrugi până nu știi cum să înlocuești.

Am examinat obiectiv fără a fi avocatul tradiției sau al idealului

și am ajuns — se degajează concluzia — că nu putem să ne anchilozăm în tradiție, dar modificările să fie făcute ținând seama de tradiție. Să nu anulăm trecutul, ca să începem altă construcție pe baze noi.

Se va zice că nu e precis. Întrebarea este: în ce fel să fie modificată tradiția? Cum? Încotro? Fără a se da o formulă aplicabilă la fiecare caz, o formulă generală filosofică totuși se poate da. *Dacă vrei să-ți dai seama de direcția modificărilor, să cunoști întâi istoria tradițiilor, istoria trecutului, pentru că urmărind seria de trepte ai să vezi și direcția generală către care se îndreaptă această năzuință. Să cunoști istoria nu pentru a te încleia în faptele istorice, ca să te întorci la o faptă abandonată, ci ca să-ți însușești avântul creator al treptelor istorice. Să te inserezi în viața istorică, să simți pulsația trecutului, nu pentru a rămânea prizonierul lui, ci ca să înaintezi cu el; să te încarci cu poezia trecutului, căci ea nu vrea să rămână anihilată, e animată de o putere de viață.*

Iată o direcție ce se deosebete clar pentru cine studiază trecutul și simte toate silințele lui. Dar care e direcția? E o năzuință continuu eșuată, dar niciodată stinsă, care tinde mereu spre înfrățirea popoarelor. Se va zice: trecutul e o serie de acte de tiranie. Nu. Ceeace numim imperialism, manie cuceritoare, dacă analizezi bine și lași la o parte coaja, este aceeași încercare a unirii popoarelor. Imperialismul e o unire silnică a popoarelor, (b o. Austro-Ungaria), imperialismul este numai în aparență contrariu idealului înfrățirii popoarelor. E doar o încercare neizbutită. Natura face încercări premature și se nasc monștrii. Toate imperialismele sunt monștrii. Dar, dacă îți însușești pulsațiile lor, vei simți care este direcția idealului. Din nefericire oamenii cari se ocupă cu istoria cad prizonierii faptelor istorice, se înglobează în trecut. Oamenii de ideal disprețuesc tradiția și istoricii rămân captivi în studierea trecutului. Fuziunea nu este în sensul ca tradiția să devină ideal, *ci tradiția să fie, ca rădăcina și idealul ca floarea.* Fiecare generație nu începe evoluția lumii și nici n'o termină. Fiecare generație reprezintă o trecere între ce a fost și ce va fi. *Rostul nostru e să transmitem viitorului moștenirea primită. Rostul nostru e de a fi intermediari pentru a apropia idealul de tradiție, innodând ceeace a fost cu ceeace trebuie să fie.*

Glasul Sfinxului.

Domnului Gh. Marinescu

Aud și-acum mulțimea de popoare
 În jurul meu vind
 Cu palimi și cu vise trecătoare:
 Dar rând pe rând au adormit
 În albele sicrie din pustiu
 Cum veji dormi și voi curând...

„Sub uriașul vremii pas
 Doar eu și Nilul am rămas...
 Din mine vreți să smulgeți o făclie
 Să luminați misterul ce-l ascund:
 Și mă cântați...
 Mă veji cânta mereu —
 Dar voi nu veji vedea — decât —
 Privirea mea de ghiață, sfidătoare...
 Vă văd clădind în juru-mi mușuroae
 Vă îmbătați de năluciri —
 Și pregătiți războaie,
 Și rând pe rând vă risipiți
 Sub neclintita mea privire...
 „Mă veji cânta mereu...
 Nu veji vedea nimic...
 Cu patimile de o clipă — târându-vă —
 Veji adormi,
 Și'n clipa-aceea veji simți
 Disprețul meu sculptat pe buze...
 „Popoarele s'or prăbuși mereu...
 Sub uriașul vremii pas —
 Doar eu și Nilul veșnici vom rămâne.

Const. Goran.

Viana.....

Primăvara venise de timpuriu...

Ochiurile de zăpadă cari mai steteau răzleșite pe dealuri și coline se lopseseră și ele, iar de sub frunzișul veșted și înșesat de zăpada grea a iernii, răsăriau ghiociei, brândușile și toporașii....

Mă înălțam pe dealurile cari-și dogoreau spinările pleșuve la soarele aprins al primăverii, și de acolo priveam peste satul ce-l împrejmuiau, și peste crestele munților, încărcate încă, cu zăpadă.

Ce minunată așezare a firii!

Sub ochi, spre răsărit lunca copilăriei își așteaptă podoaba primăverii, iar pe drumul alb, prăfuit care șerpuește alături de apa satului, se pierd privirile, alături de bucuriile și durerile cari m'au adus, după atâția ani de zile prin strelni, la căminul părinților.

Jos la picioare, la spatele satului, un isvor, bogat în alătea aduceri aminte, cu apa limpede ca o lacrimă feciorelnică. Câte nopți, și câte răsăriruri de lună, n'am trăit lângă undele-i limpezi!

Câte vise n'am ținut, câte suspinări, și de câte ori nu mi s'au umezit ochii, privind cum 'i se duc învolburările departe, rupând par'că ceva din mine, și câte nădejdi nu s'au înecat în vârtoarea undelor lui mâniale.

De-asupra o pădure mică de corn, cu cuiburi de privighetori... iar mai sus, peste două poiene, o pădure mare de stejar slă mândră și poruncitoare.

Iar de aci, cale de zile, departe spre miază-noapte, și apus, lanțurile mari de munți, cu crestele înzăpezite, se uilă peste noi.

Am dat în locurile astea, într'o zi spre seară peste un pâlcc de copii. Făcuseră un foc în marginea pădurii, se strânseseră în juru-i și-l săreau cu voieșie. Din când în când se duceau cu rândul și-și întorceau vilele ca să nu intre în lăstarii de pădure.

Lângă foc, croșne mici de lemne, legate cu bete felurite și peste ele aruncate mănunchiuri de tămâioare și viorele albe.

Când m'au văzut pe mine s'au oprit. Dar n'a trecut mult și din pădure a ieșit o femeie slută, îmbătrânită, adusă din spate, sdrenfuită, cu surcele mari și mici în brațul stâng, și cu o nuiă subțire și lungă în dreapta.

Pășea încet și par'că caută ceva, cere care-l pierduse de mult, de ani, de zile, ceva scump, și care nu se mai putea găsi niciodată.

— Viana, Viana, nebuna l strigară copiii și se îndreptară spre ea. Unii îi trântiră lemnele din brațe, alții-i luară nuiaua din mână; îi traseră peșchirul murdar și destrămat depe cap, și trăgând-o mereu de oprege, îi strigau: „Viana, Viana, nebuna!” și copiii iar jucau.

Viana plângea. Plângea și nu scotea o vorbă ori vreun blestem. În plânsul ei era însă ceva sfâșietor de dureros și cu vaetul ei ascuțit, se rupea ceva din suflet.

Viana, trăia și pe când eram eu copil. Pășea vacile satului vara, iar iar-na cerșea.

Dar Viana n'a fost așa precum i-acuma.

Se măritase peste șapte sale, pe vremea războiului pentru neatârnavare, când îi muri alesul inimii ei, după ce trăiseră împreună aproape două luni de zile. Din căsătorie răsărise o mlădiță... Un copil frumos și plâpând, pe care-l botezase, Toader. Dar n'a avut noroc nici de el, căci Toader a murit, mare, după ce trecuse peste nevoile și peste durerile lumii, în războiul cu Bulgarii din 1913. Soarta făcuse ca copilul să moară pe aceleași câmpuri de luptă, și cine știe dacă nu și pe aceleași locuri pe unde murise Zamfir, tatăl lui.

De atunci rudele acestuia au scos-o din casă, iar ea a luat drumul pribegiei, al plânsului și al desnădejzii.

Din salele pe cari le colindase și-l alesese pe acesta.

Dar de ce o fi rămas Viana, așa? Pe Zamfir nu-l mai aștepta de când era de șaisprezece ani și acum îi de aproape șazeci. Atunci, pe cine așteaptă, Viana? Trăită în nenorociri, fără sprijin, singură și desnădăjduită, îmbătrânise pela ușile oamenilor de tot solul, ținându-și zilele din mila tuturora, Viana simțea nevoia unui tovarăș de viață. Dar cine se uita la ea? Urâta satului, cine era să o la pe ea, să se cunune pe viață, cu sluta, și cu nevoiașa satului? Dar dacă ar fi fost numai atât n'ar fi fost nimic ciudat, și în toată viața acestei femei desrădăcinată din lume, n'ar fi durat tragicul și durerea care cădea în bucăți grele din inimă...

Viana iubise.... Viana, tânără, la șaisprezece ani deschisese ochii pe Zamfir, băiatul celui mai gospodar om din Năstureni, și ea fata lui Dănilă Turturea, chiaburul satului.

Viana simțise în căldura brațelor lui Zamfir cercul de foc care-i arsesse pieptul și-i infierbântase tâmplele și firul de busuioc, pe care i-l dedea preotul la biserică, acuma, ea credea că este tot acela pe care i-l dăduse Zamfir întâia dată.

— Ce-ai tu, Viană? o întrebai eu cu jumătate gura, de teamă să nu-mi arunce vreo vorbă urâtă, în vreme ce copiii satului se potoliseră și făcuseră cerc în juru-ne.

— Mă urăște lumea... mă urăște și mă bate, mă scoate din sat, și mă fură...

— Bine, Viană, dar eu știu că-i din potrivă...

Că satul te ține, și că dacă nu ar fi femeile mai miloase cu tine ai muri de foame vara și de frig iarna...

— Nu e așa, domnule, nu-i așa... d-tale nu știi... și începu să plângă trăgându-și par'că sufletul, d-tale nu știi că ele au ură pe mine, că mă bat și nu-mi dau nimic de-ale mâncării...

D-tale nu știi că Zamfir al meu i-aici în sat...

Făcui ochii mari. Inchiseși pleoapele și câteva lacrimi se iviră în colțul genelor. Mi se păru că aud o poveste, cu balauri cari înghit oamenii ca pe mărgele, că văd pe Sfarmă lemne că dărâmă munții împădurii, și pe Miază Noapte cum se lasă greu peste sat....

Mă'nfiorai de vorbele Vianeii, ca la cele dintâi basme ale copilăriei...

— Viană, dar Zamfir al tău a murit, de-s aproape cincizeci de ani acum, și știi bine că ți-a venit răvaș la primărie, că e trecut în toate actele ca mort la Plevna și nu poate să fie aici.... Și ai putea să-mi spui și mie unde l-ai văzut pe Zamfir aici în sat?

— Toți oamenii din satul ăsta seamănă cu Zamfir din Năsturenii.... Toți, domnule, toți,... Și eu cred că numai Zamfir este aici, și că se schimbă sub alt nume, și sub altă făptură. Că dacă eu merg pe linie mi se pare că mă strigă cineva și acel cineva are glasul ca al lui Zamfir. Tresar, mă opresc în loc, mă întorc într'acolo de unde vine strigătul, dar nu mai văd pe nimeni.... Fuge de mine domnule, că sunt bătrână acum, nepuțincoasă și slută. Stau cu oamenii de vorbă și după ce le spun ce am pe suflet și îi întreb de știu ceva despre Zamfir, fiecare îmi spune că el este Zamfir.... Și seamănă, domnule, seamănă toți cu Zamfir. Eu îi cred, mă iau după ei, ei râd de mine iar nevestele lor, de teamă să nu le fur bărbații mă iau la goană....

Din toate câte mi le spusese Viana înțelesesem totul : I se stricaseră mințile.

După ce-și șterse ochii de plâns, își strânse peșchirul de pe cap, luă de jos o nua mare și plecă iar în spre pădurea de lăstari.

Mergea încet, cercetând în dreapta și'n stânga, bombănind ceva nedeslușit, mergea agale căutând ceace nu se mai poate găsi nici o dată.

Copiii rămăseseră încremeniți. Focul lor se stinsese de mult, iar vitele plecaseră singure acasă. Se sprânjiră cât ai clipi din ochi ca puil de potârniche, știind fiecare ce-i așteaptă acasă, dacă ar ajunge vitele fără puzitorii lor.

Unul din ei rupse tăcerea și-ni povesti cum aflaseră că ea umblă dela o vreme după unul Zamfir, cum ei copiii, se ascund prin porumbi, ștufșuri, pe după case și strigă la ea, ca să nu fie văzuți. Și când ea se oprește locului și întrebă cine strigă la ea, ei îi răspund în cor : „Zamfir.“ Și ea stă locului multă vreme, cu ochii cercetători, până o întâlnește vreun drumeț, și întrebând-o de Zamfir — căci toți îi cunosc meteahna,— o ia la drum, spunându-i povestea care a mărturisit-o o viață întreagă. Și-apoi și bărbații cât sunt ei de bărbați, oameni cu mințile toate, și tot n'o lasă în pace.

Glumesc cu ea, o trag de mânecă, îi spun că e frumoasă, iau câte un flăcău, care-i mai șugubăț, și-i spun că ăsta-i Zamfir — și să te uiți pe urmă cum nu-l mai lasă din ochi, cum le spune că e leit Zamfir, că așa era el, așa avea ochii, mustața, statul și spatele, că așa vorbea și tot așa, pe-o sprânceană, purta căciula.... Și flăcăul îi întinde mâna și-i spune :

— Vrei să ne luăm, Viană ?

— Păi, nu suntem luați, Zamfire ?

— Bine, dar trebuie să facem nuntă din nou....

— Să facem, cum să nu, să petreacă și dumnealor. că de aia văd că pun o vorbă bună pentru mine.... Flăcăul o ia de mijloc, o apropie de el, îi spune că-i tot frumoasă, iar bărbații fac haz, râd de se aude în capul celălalt al satului, până le vin nevestele, de o găesc și o ocăresc, iar lor le scot ochii că n'au ce mai face de ședere. Ieri Viana a dat iar peste un cârd de oameni. ve-

seli și peste un alt flăcău tot atât de glumeț și după ce au isprăvit vorbele au hotărât nunta pentru a doua zi.

— Dar să nu uiți, Zamfire, să nu uiți, spuse Viana, să vii și cu Toader....

Hazul fu și mai mare.

A doua zi era într'o Sâmbătă.

Spre seară copiii dădură năvală în strigăte și răs, spre biserica satului. Viana, împodobită de sus până jos, în frunză și flori de tot soiul, înfășurată peste mijloc și la cap cu bozii, stătea între crucile cimitirului, și cu ochii țintă spre linia satului, aștepta pe Zamfir. Singur ori cu Toader....

Copiii se apropiară de ea, și începură să-i facă vechile întrebări cu neapăratele ghionturi. Ea lăcu cum tac pietrele și suferi toate loviturile și toată rușinea.

I se părea că dacă va răspunde un cuvânt sau dacă ar plânge ori ar suspiņa strigând la ei — s'ar înțeji lucrurile. Zamfir n'ar mai veni să se cunune, cum i-a fĂgăduit ieri, iar lumea ar crede-o drept nebună. Dar nu putu răbda. Copiii o scoaseră din sărite. Și fugind pe după biserică, iar copiii după ea, apucă de jos o piatră în colțuri și lovi în grămadă.

Piatra nemeri pe cel mai sfios și mai cuminte din pleava aceea de copii, și care venise la biserica satului luat și el de mulțime. Copilul căzu jos în nesimțire, ceilalți fugiră să dea de veste părinților, iar Viana cu podoba-i smulsă și aproape goală, sări peste zăplazul cimitirului și o luă spre pădurea bătrână și nesfârșită a satului.

Vălvă mare în sat. Părinții copilului lovit, desnețăjduiți, băgau vină oamenilor cari au zăpăcit mințile Vianeii cu mărilatul și cu Zamfir, și a copiilor nestășnici cari luaseră și pe al lor în jocul din care poate va veni moartea copilului lor.

Jandarmul află și porni cercetări.

Pela cântatul cocoșilor satul sări în picioare. O lumină puternică venea din spre pădure, părea un brău aprins de foc.

Pădurea satului se aprinsese și ardea cu furie. Toți fură într'un gând.

Să știi că Viana a 'nnebunit de-abinelea.... Și-și aruncau unul pe altul vina că n'au știut să se cotorosească de ea la vreme și au lăsat-o ca să le dea foc pădurii și gospodăriilor.

A doua zi pe la nămezi jandarmul, mergea apăsător și grav, cu arma în cumpănire, cu gulerul și cățiva răsturi ai tunicii desfăcuți, în urma unui car, în care o femeie legată helci, se svârcolea amar.

Lumea n'a mai dat năvală căci jandarmul a avut grijă să dea câteva paturi de armă celor di. tĂi cari se apropiaseră de car, să vadă pe Viana.

Boii merg agale, pe drumul mare care duce la oraș — de-abia târându-și picioarele prin drumul alb și prăfuit.

Pe drum nu-i lipenie de om.

Teava armei jandarmului, sclipește de-ți ia ochii în lumina soarelui. Boii se opintesc la coaste, carul scârțăie; iar Vianeii parcă i-ar fi în gând să călătorească spre împărăția visului, singura în care se va întâlni de-a binelea cu Zamfir și cu Toader.

Julian Predeșcu,

TROIȚA.

*Cum stă așa—plecată într'o parte—
In margine de drum, pe dealul sur,
Imi pare-un om ce vine de departe
Cu ochii 'nșirpiți în golul dimprejur.*

*Și-mi povestește troița bătrână,
Când bate vântu'n toaca dela schit,
De jalea care-a fost cândva stăpână
Pe neamul ăsta blând și chinuit;*

*De'ndepărtate vremuri când credința
A înălțat altare la răscruci
Și-a făurit din lacrimi biruința
Cu prețul sfânt al miilor de cruci.*

*Cu glasul stins al omului ce moare
Imi spune-apoi de vremea de acum:
Că se abat drumeșii la izvoare
Și-asvârl cu pietre'n crucile din drum.*

*In clipa ceca, din șindrila ruptă,
A lunecat un strop pe stâlp—in jos—
Și cum brăzda un chip cu fața suptă
Mi s'a părut că-i plânsul lui Cristos...*

*Cu sufletul îngenuncheat în sară,
Eu mi-am plecat privirile'n pământ
Șt-am ascultat cuvintele de ocară
Peste amare tânguiri de vânt.*

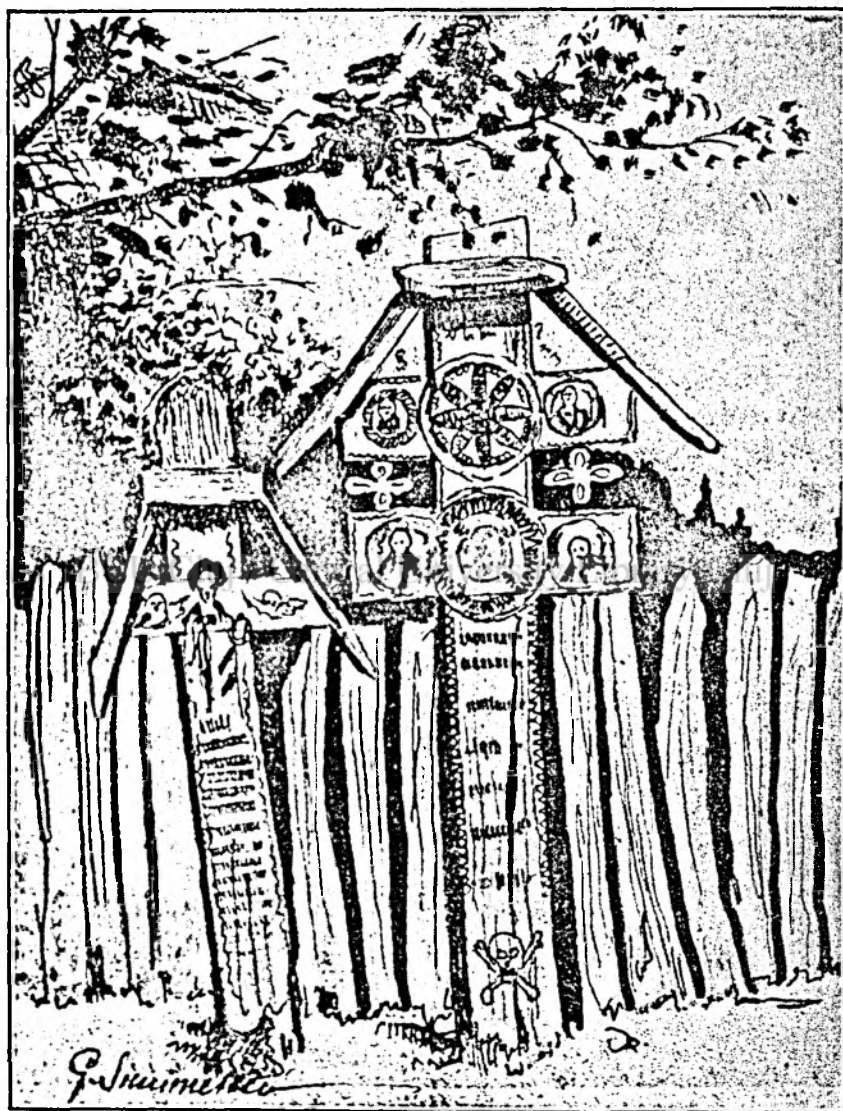
*Plutta prin neguri răs și voce bună
Și chiote de oameni rătăciți,
Veniau cu veselia lor nebună
Să calce somnul eelor adormiți.*

*Nevolnic, cu rușine și cu frică,
Prin întuneric am plecat grăbit
Simțind cum plânsu'n valuri se ridică
Pe ochii-mi grei din sufletu-mi zdrobit.*

*Iar troița cu slaba ei făptură,
Rămasă tristă'n drumul spre colnic,
In aprigele răzvrățiri de ură
E cel mai de pe urmă mucenic.*

Sherghinescu-Vania.

DATINA*
T. Severin

TROITE.

Trifu vrăjitorul

Era odată un vrăjitor bătrân de-l chema Trifu. Acesta era un om trecut de vre-o 70 ani, roșu, îndesat și cu niște ochi pătrunzători. El avea legături cu necuratul, știa vorbi cu morșii, de el ascultau lupii, el lega strigoii, trimitea mânăți pe la casele oamenilor, el era și doftor mare de oameni și de vite. El știa întoarce *urma* celor bolnavi, el descânta la bube, la scrântituri. El știa vindeca orbalțul, freanțul și alte boale, el pentru toate avea buruieni de leac. El vindeca vitele de orice boală; el trudea cu ele de se înmulțiau; el știa să-și spuie viitorul; el toate le știa, toate le putea, de el asculta bală-l crucea, de el asculta și Dumnezeu, el vorbea cu sfinții și cerea ajutorul măicei Preciste. El își spunea ce slujbă să-și facă popa: a S-tului Vasile cel mare, slujbă de blăstăm, ori a eșirei sufletului; — așa că oamenii alergau la el din întreg ținutul, ba și de prin împrejurimi. Il cunoștea o țară și auzise despre el o lume.

De se întâmpla să moară un om și să se facă strigoi, care apoi eșia noaptea din groapă și venea să facă năcaz la cei rămași, ori să-i bolnăvească ca să mai moară dintre ei, ori de era strigoi de vite da și holera în ele, de piereau cu grămada, — mergeau la Trifu care deloc chema pe strigoi de față, îl arăta

la pârâșul său și ieșea afară unde se lupta cu el, cu care de multe-ori avea luptă grea până-l răpunea de-l putea să-l lege. Care era strigoi mai slab, era destul dacă îi lega crucea cu tei pucios; iar dacă era prea tare și nu-l putea birui, spunea la oameni să-l desgroape și să-l ardă cu spini. Și Trifu era omul care știa cum să-i lecuiască. Ii trebuia lui Trifu numai pământ dela groapă și așchie din crucea mortului. Pe cei ce-i putea lega apoi îi trimetea spre ispășire în alt ținut depărtat.

De se întâmpla să vezi niște bani arzând undeva și luai pământ de acolo, să-i duci lui, el îți spunea de când e acolo comoara, cu ce gând e pusă, dacă poți să o iei, și te sfătuia cum să umbli când o vei desgroapa.

De aveai o vacă ori două și nu dădeau lapte cum dau vacile și mergeai la el, el deloc făcea ce făcea și descânta în apă, în unt ori unsoare, ori făcea leacuri cu leuștean și unt din luna lui Marși, cu care cum le ungeai și le hrăneai bine, nu le mai mâncau strigoii și dădeau lapte cât șapte!

De aveai oi și veniau lupii la ele, luai lână și mergeai la Trifu; iar el îți spunea care lup a fost, de unde a venit și pe când are să mai vie, că el era vâlva, vâlavul lor. Unde îi trimetea el, acolo mergeau și numai în ascuns se mai repeziau pe la vilele oamenilor. Dar dacă înștiințai pe moș Trifu, nu-ți mai călca lupul ocolul și băătura.

De aveai un bolnav în casă și duceai ceva semn de pe el să-i caute, deloc îți spunea ce boală are. Ori te îndrepta la popa, să facă atare slujbă, ori îi înforcea urma într'o Marși seara și deloc trebuia să-i fie omului mai bine; la doctor nu trimetea pe nime, că „doctor e Dumnezeu!”

De era o secolă mare și ori călă rugăciune făceau preoții de ploaie, tot nu ploia și mergeai la Moș Triful și de-i duceai mită bună, el chema șolomonarii, se înțelegea cu ei cari mergeau la „Tăul Căraciului” și deslegau balaurii de acolo; când apoi ploia cât trebuie.

De era un bărbat fugit de muiere și muierea vrea să trăiască iar cu el, mergea cu ceva haină de a omului la Trifu, care învăța muierea cum să-și cheme bărbatul acasă Marși și Sâmbătă seara, strigându-l pe budureș.

De aveai mănție pe cineva și mergeai la el, te răsbuna trimițând mănătură asupra lui, care îi omora câinii, îi deslega vitele, îi hurduca prin pod și pe la ferești, băgând spaimă în prolvnic; ba dacă îi plăteai bine, îi omora și câte-o vilă ori două.

De-ți cânta o găină cocoșește și întrebai pe Triful, el cerea să-i duci găina lui ca s-o vadă, apoi îți spunea de ce a cântat, și ce ai să faci mai departe ca să nu dai de rău.

De aveai un copil și nu putea vorbi, el îi tăia sub limbă și deloc se deslega limba, și copilul putea vorbi.

De era cineva îndrăgostit el știa să descante și să-și deie leacuri, să-i dai în mâncare ori beutură, ca apoi să moară de dragul tău!

El era descântător mare de tot felul: la boale de ochi, de urechi, de cap, de inimă, la scrințituri, la bube, la gâlci și la orice supărare.

Pentru toate aceste el lua numai două libre de 10, cruceri, o potoaroancă, ori un zlot cel mult, când avea mai cu seamă să lege strigoii.

La el nu era zi lăsată de Dumnezeu să nu fie cinci, zece până la douăzeci de inși, mai c'o lipsă, mai cu alta. Și care după cum venia — ca la moară — așa-i isprăvea și le da drumu. Fiecare mergea mângăiat, cu o nădejde oarecare.

Dar slabă nădejde, căci numai i-se părea omului c'a isprăvit ceva. Dar ce-i păsa lui? El primia bani și cinste delă toți, că nime nu-i venea cu mâna goală. Se îmbogățise foarte tare. Nu lucra nimic la câmp ori acasă, că avea slugi peste slugi, ci toată ziua bea vinars îndulcit cu miere și mânca ca un lup. De aceea avea fața roșie ca racul.

Trifu Podileanul avea trei feciori. Și acum înspre sfârșitul vieții sale chemă pe Pavel, feciorul cel vârstnic, într'o pădure mare neumblată, ca acolo în singurătate să-l învețe și să-i arate toate tainele vrăjitoriei, cum se fac leacurile și toate boscoanile.

Se duse dar cu Pavel într'o Marți în mijlocul „hotarului”, unde era pădurea mai sălbatecă și lângă un fag mare îi zise să aștepte aci singur că el merge în alt loc. Dar să fie fără frică, să nu se teamă de nimic ce-o vedea trecând pe acolo, pe lângă el, că nimic nu i se va întâmpla.

Vor trece pe aci. dragu tatei, toți strigoii, toate fiarele, toți lupii, toți urșii, toate joavenile spurcate, ca: broaște urite, șerpi mari și mici, balauri, draci urși, cu un cuvânt toate uriciunile lumii. Și numai dacă îi fi fără frică, nu te vei teme de nici una, — atunci apoi, poți să fii și tu vrăjitor, poți să înveți toate fermecile și descântecele, poți să legi strigoii, poți vorbi cu morșii, poți căpăta spiriduș—ca apoi să poți trăi domnește. Și acum rămâi aici lângă fag, n'avea nici o frică și nici o grijă.

Și cum se depărtă bătrânul de acolo prin pădure, se trezi că trec mai mulți căpăi mari urși, cu ochii ieșiți din cap, cu colții scoși din gură, deșirați și numai oasele de ei. Apoi îi urmară iepuri de toate felurile și mărmile; apoi cerbi cu coarnele rămurate frumos; porci sălbateci cu coamele sbârлите și cozile încârligate, cu ochii slițoși și grohând înfricoșat...; vervețe cu cozile stufonase săltând mareț; lupi cu gurile căscate și ochi aprinși, gata să sară asupra unei prăzi; urși mormăind, viezuri și mâțe sălbatice, apoi alte fiare de pădure. Se înșiruiră apoi pe dinaintea lui șerpi uriași cu gurile căscate, cu limbile scoase și ochii de foc.

Broaște răioase mari ca boii cu gurile cât șurile, cu dinții ca cărligele și ochii ca sîtele.

Șopârle verzi cu solzi de mătăasă, cu picioarele ca lopețile; râme ca ștreangurile, paienjeni cât cămilele, urși plini de râte; raci cât bivolii, cu mustățile ca funiile corăbiilor, apoi îi urmară gândaci, răgaci, bondari, sclepși, găuni, jințari și fel de fel de muște. Veniră apoi păsări fel și fel: gaște, ciori, cocori, uli și codobaturi, ciovici, cionce, vulturi, pajuri, huhurezi, pasări cu cap de om, de care mori de frică să le vezi!...

După aceste apoi trecură pe lângă el, în rând frumos, scheleturi de oameni, mari și mici, oase albe cu coastele ca arcurile pluții, cu dinții rânjiți, cu picioarele ca rășchitoarele, pe cari văzându-le te înșioară. Napoia lor, strigoii ca bivolii cu fețele umflate vânâte, putrede, cu ochii ieșiți din cap, cu hainele putrede cum ieșiseră din mormânturi. După ei draci cu coarne, urși, cu furcoale de fer în mâni, păroși, ieșindu-le flacări de pe guri. Toți trecură în rând frumos, înșiruindu-se ca unui împărat. Apoi se porni o furtună, cu trăsnete, cu fulgere, cu grindină, pe care o sămănu de sus balaurii ce duceau în spate câte-un șolomonar ce era călare pe ei. Și pe unde vrea șolomonarul, pe acolo slobozia grindina. Iar fulgerile porniau din ochii balaurilor și tunetele din plesnetul codelor.

Pavel înlemnit, cu ochii orbiți de fulgere, îngreșat de o așa vedenie, sta lipit de trunchiul fagului, mort de jumătate, când veni Trifu, tată-său, la el.

Ce faci, mă voinice, așa-i că tu n'ai în tine sânge de al meu, ci sânge de curcubală, — zise Trifu văzându-l așa prăpădit.

Lasă-mă, tulă dragă, în pace, zise el tremurînd și acum de frică. Tot eram rece de sudori că acum, ori acum, mă mănîncă, ori mă omoară ceva.

De ce să-ți fie frică? Au nu ți-am spus eu ca să n'ai nici o grijă. — Cum să n'am, când văd ce n'am mai văzut; văd ce n'a mai văzut om pămîntean.

Așa dară ți-a fost frică? — Frică zău, și decît să fiu vrăjitor, mai bine să mor, mai bine mînc odală pe zi o coaje de mălai și beau apă rece, decît să-mi dau sufletul cui nu trebuie. Nu-mi trebuie spiriduș, nu-mi trebuie să știu fermece, nu-mi trebuie să-mi aducă nime nimic. Mai bine vreau să fiu sărac, să trăesc din truda palmelor mele, nu depe lucruri neiertate. Invață pe frate-meu, poate lui i-o plăcea!....

Câți-va ani după asta auzisem că Trifu a trecut Murășul în fruntea unei haite mari de lupi, și că i era dusă vestea și povestea că el e vâlva lupilor.

După moartea Trifului îi urmă în meșterie feciorul său Ion, după el nepotă-său, dar nici unul, nu mai avură faima Trifului; iar azi am ajuns fără vrăjitori și văd că mai bine ne merge. Avem doftori de ne vindecă, popi de se roagă pentru noi lui Dumnezeu și învățători de ne luminează, iar mînăturile și strigoii lui Trifu or rămas numai în povești.

Adam Boleu

din Brad

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Imprimăvarare.

Aduce valuri de miresme
Zefir — în legănări ușoare —
Pe tine mi te-aduce'n minte...
Iubito, dorul tău mă doare!

În suflet cresc cu înserarea
Întârziate flori de toamnă;
Eu te aștept să vii de-acuma
Și lor și mie să-mi fi doamnă.

Dar când te văd îmbujorată,
În mers cu mlădieri divine,
Nu știu, tu naști cu primăvara,
Sau primăveri se nasc cu tine!

Sherghinescu-Vania.

I N S E M N Ă R I

Mișcarea culturală severineană

CONSIDERAȚII

In viața tihnită a colțului nostru de pământ dunărean, cu climă dulce și preocupări mărunte, cu actori îmbătrâniți ai vieții, pensionari veritabili sau încă în slujbă; cu liniștite și îndelungi plimbări sub binecuvântarea unei pale de soare, cu activitate de cafenea și devere negustorești — revărsarea de intelectualitate se răzginește doar la școale, și, în timpul iernei, la conferințe.

De teatru, nu putem vorbi. Trupele în treacăt grăbit, dăruiesc publicului de provincie, în cel mai bun caz, „Floare de lămâiță”. De viața culturală a noastră, a celor „*surghiuniți*” aproape de hotare, n'are cine să se îngrijească. În unele direcții — și aceasta intră la socoteală — Capitala e monopolizatoare. Ministerul artelor, care are și o direcție generală a teatrelor, poartă grije în afară de București, doar Clujului, Iașilor și Craiovei. Pentru rest n'a găsit de cuviință să înjghebeze turneuri teatrale sau muzicale, cu repertoriu clasic românesc și strein. Astfel întreprinderile particulare, chiar când nu au firma „*Tănase*”, nu urmăresc decât câștigul. Lucru de altminteri firesc. Efect estetic și cultural nu li se poate cere. Ar fi un sacrificiu ruinător. Majoritatea publicului, ca să dea banul, trebuie amuzată. Și, ceea ce o amuză nu este clasicismul. De aceea manifestările teatrale și muzicale se pot considera absente în orașul nostru frumos, dar dureros de sărac sufletește.

Totuși, burghezii își vor continua siesta, politicianii se vor hărțui și de aici înaintea, Max Linder, Fatty și C-ia vor umple sălile cinematografelor. Se mănâncă, se bea, oficiile publice și private funcționează, și se chiamă că trăim. Doar granițele sunt deschise importului de *civilizație* și prohibiții nu cunoaște la frontieră și în interior decât cultura. În această acută sărăcie, se cuvine să subliniem puținele producții cari se ridică peste preocuparea vieții animale.

În luna Ianuarie a acestui an, au pornit paralel două șiruri de conferințe: unele, de dimineață, Dumineca, de cari îngrijește „Casa Luminii”, instituție intrată în al VI-a an de dănuire și altele Sâmbăta după amiază, rânduite de „*Universi-*

tatea populară — O paranteză: de ce „Universitate populară” când nu este decât un Ateneu? De ce să vițiem o noțiune demult stabilită? Dacă nu sunt prelegeri populare, care să urmărească un subiect, dacă nu sunt cursuri sistematice, atunci să-i dăm numele pe care trebuie să-l aibă.

Până acum, atât „Casa Luminei” cât și „Univ. pop.” ne-ău dat prilejul să ascultăm numeroase și alese conferințe. Pentru edificarea cititorului cităm câteva: D-nii C. Rădulescu—Motru—*Știința de mâine*, V. Braniște—*Destrămarea împărăției habsburgice*, Vălcovici—*Evoluția pragmatică a naționalismului*.

La „Casa Luminei”, în afară de conferențieri din localitate au mai vorbit d-nii C. Papacostea despre „*Problema Fatalității în tragedia greacă*”, P. Sergescu—*Gândirea matematică*, și I. Țițeica despre *Românii din America*.

Conferențierii au căutat să fie pe înțelesul unui public cu totul inegal. Dacă sala a fost plină, suntem siguri însă că intenția d-lor nu a putut fi realizată decât pentru un mic număr de ascultători pregătiți.

Ca truda d-lor să fie cât mai rodnică, am fi dorit să dăm, pe această cale a publicității, rezumatul tuturor conferințelor. Dar, formatul revistei noastre nu ne îngăduie. Tot din pricina spațiului redus suntem siliți să renunțăm la multe din observațiile pe cari am dori să le facem.

Ne-am oprit de astă dată la conferința d-lui I. Petrovici, „*Ideal și tradiție*”. D-sa aduce noutatea sintezei în discuțiunea unei chestiuni mult desbătută anul trecut. De aceea, expunând cele rostite, credem, vom fi folositori celor cari nu l au putut asculta.

Problema direcției culturii noastre este idealul care s'a întronat în locul celui național realizat la sfârșitul anului 1918. Este năzuința unui neam, steaua polară a drumurilor sale spirituale, a rosturilor sale de viitor. Discuția problemei nu este o minge pe care o bate racheta de la un grup la altul, cum a avut ușurința să afirme o peniță bucureșteană. Ea s'a discutat viu când a fost pusă și preocupă încă de atunci încoace.

În problema de cultură ridicată mai ales după război d-l I. Petrovici elevul lui Maiorescu, a trebuit să ia o atitudine, care nu putea fi alta decât cea dictată de maestru: cumpăna între extreme. Argumentarea d-sale care împacă idealul cu tradiția este sobră și obiectivă. Aceiași dialectică a junimismului de odinioară rezolvă ponderat o problemă în cari s'au adoptat până acum, uneori, exagerări superlative.

Suntem siguri că publicul, care a ascultat cuminte tot timpul, n'a fost direct interesat. De altminteri la toate conferințele este de făcut aceeași constatare. O parte din ascultători nu este atrasă de subiect și conferențiar, ci de alte considerente. În orice caz, chiar dacă unele persoane vin—ca la cinematograful—*pentru distracție*, nu pot fi ertate unele gesturi feminine: scufundarea mâinei în poșetă, mănuierea oglinjoarei și a pământului, tocmai în vremea comunicării subtililor cugetări.

După episoadele din sală — cari se desfășurau paralel cu conferința—interesante prin anumite poze demascatoare a golului sufletesc, este însemnat epilogul. După fiecare conferință aproape, pe stradă și la ieșire, este adevărata izbucnire a sincerității. O spunem, întâi, fiindcă unii dintre conferențieri sunt filosofi și nu se pot supăra, și, al doilea, fiindcă publicul nu este tocmai deprins și mai poate învăța cum să se poarte până se va cultiva cu adevărat. Unii dintre auditori simt nevoia imediată a găsirii unui duhovnic și mărturisesc că n'au prea înțeles. Alții,

prilejindu-li-se astfel de clipe de verificare psihologică, regretă că multiplele ocupații — bine înțelese cele politice, de club și altele mai puțin avuabile — nu le îngăduie să mențină contactul cu atmosfera spirituală de care s'au desprins încă demult. Și unii și alții, chiar dacă nu au un profit întreg, pot fi recunoscători conferențiarilor și organizatorilor că li se dă prilejul unor examene sufletești. Poate au început să se convingă că în afară de „corso“, cafenea, cinematograful, baluri, club, joc de cărți, etc., mai sunt și alte petreceri de folos, o lume de idei, în care te poți adăposti ca s'o faci mai bună pe cea comună a bipedului om.

* * *

„Înțelegeți, orașul plătește prea scump păcatul de a fi o creație hibridă, artificială, parazită în viața noastră. E adevărat, nu s'a născut dintr'o nevoie organică. Erau sate mai mari, câteva dregătorii, câteva curți boeresti, câțiva negustori, o zi de târg. Viața cea adevărată era la sat—orașul era consumator, n'a creat decât ceea ce avem mai odios, mahalaua, eroii lui Caragiale...“. Adevăruri vechi exprimate în noutatea formei articolului d-lui I. Darie [Gândirea—1 Martie 1925]. Se verifică la fiecare pas. Până acum n'avem orașeni, în sensul adevărat al vorbeii, ci numai mahalagii, cari își arată arama de supt pojghița de spoială, ori de câte ori li se prilejește. Pentru a dibui sufletul acestei lumi unde „evenimentele mai însemnate“ sunt: „s'a schimbat prefectul, și-a rupt un picior nevasta procurorului... unde tânjește Madame Bovary și nătâng raționalizează apoticarul Homaise“ n'aveți nevoie decât să vă strecurați într'o seară în sala de teatru locală când vine o trupă din metropolă. Spectacolul anunțat la 9 precis, se începe după 9^{1/2}, fiindcă negustorii evrei, și samsarii români cu grăsimia afacerilor la ceață și abdomen nu așteaptă frigurile emoției unei reprezentații dramatice, ci deliciul răsfătării de poze în „locul rezervat“. Aci vin să se întâlnească intelectualii deveniți meșteșugari și neteziți de tăvălugul unei vieți stupide, care îi topește pe toți în aceeași masă de pastă. Fără relieful distincțiilor — nici măcar acele ale elementarei omenii — sala întreagă conține o apă de lume neînțelegătoare, tălăzuită în încăperea luminoasă, firește de alte mobile: întâlniri, paradă, expoziții de toaletă. Numai așa se explică de ce nu-și mai găsesc locul pe scaune, de ce atâtea șoapte, atâtea umbrelor în timpul reprezentației și atâtea comentarii nerode. Marea atracție o alcătuiește bufetul și subiectul discuțiilor cu privire la cei cari participă la spectacol.

Orașul lui Neculae Manea și Caragiale nu poate să impună intelectualilor decât alternativa: să aleagă între pierderea personalității, confundându-se cu mulțimea târgoveților vulgari sau izolarea și ferecarea sa în „chilioara gândurilor“, de unde să privească mahalaua cu dispreț olimpic.

Const. D. Ionescu.

REVISTE ROMÂNEȘTI.

Urmărim de câțva timp criza criticii românești. Faptul a fost înregistrat de prea mulți ca să mai insistăm asupra lui. Noi constatăm numai că dizolvarea criticii s'a făcut într'un anumit sens.

Din continentul întins al criticii au rămas în urma cutremurului—criză—insule neîndeajuns încheiate: *recenziile*.

Pe unii, procesul acesta de descompunere al criticii în recenzii, i-a bucurat. Au văzut în el o tendință de adâncire a judecății operelor literare.

Pe noi apariția recenziei pe ruinele criticii de sistem, nu ne poate satisface decât în cazul când ea e conștiincios încheată, cu obiectivitate și bun simț.

Ceeace încercăm să dăm și noi aci.

Ne ocupăm dar, de câteva din revistele interesante prin materialul, pe care-l oferă studiului.

Din Iași ne vine greu de rod mult, numărul pe Ianuarie al „Vieții românești”. Conducătorii au vrut—pare-se—să ne prezinte, de dată aceasta—toate forțele disponibile, afirmându-și încă odată superioritatea asupra celorlalte periodice.

D-l *Ionel Teodoreanu* continuă „La Medeleni” dovedind rodnică cunoaștere a sufletului de copil. Calitatea aceasta, justa sculptare a caracterelor ca și vivacitatea dialogului, sunt mărturii ale unui talent puternic de romancier.

Nu voim să anticipăm mai mult. Așteptăm cuminti, dar nerăbdători întregul roman.

Nuvela e reprezentată de d-l *M. Sadoveanu*, care în „Cealaltă Ancuță” evoacă vremurile romantice ale răpirilor fetelor de boieri de eroii—feți-frumoși. O schiță cu lirism religios iscălește pâr. *G. Galaction*.

Poezia înmănușiază numele lui Demonstene Botez, Al. N. Nanu, *Otilia Cazimir* și *G. Bârgăuanu*.

Remarcăm plasticul imaginilor din „Ulița” acestui din urmă Cităm :

„Călătorind din veacuri depărtate,
„Pe sub aripi de codri și prin sate,
„In pragul târgului s'a poticnit”.

În „Melcul”, *Otilia Cazimir* cristalizează vioi imaginația stimulată de „o galbenă căsuță de culbelc”.

Atrăgând atenția asupra studiilor d-lor *Tudor Viannu* „Ideile estetice ale lui T. Maiorescu”, Al. Oțetea „Teatrul lui Pirandello” și *M. Ralea* „Formația ideii de personalitate”, ne oprim asupra „Miscellanei”, care răs-pică problema mult discutatului poporanism.

Ce este poporanismul? Nu e nici un partid politic, nici o școală literară, așa cum s'a crezut și se crede încă, ci e o atitudine anumită și statornică în fața problemelor politice, culturale și literare ale țării.

Din punct de vedere politic-social a fost un sentiment generos față de țărănimea, care întreținea cu munca ei toate manifestările culturale ale vremii. Sentimentul s'a tradus în faptul ridicării politice a țărânimii.

Apoi idealul poporanist-social luptând contra celui conservator și tradiționalist de pe la 1908, a mărturisit dorința occidentalizării poporului român ținându-l în pas cu vremea.

Atitudinea poporanismului față de cultura străină a fost cea medie între transplantarea integrală a culturii occidentale și naționalismul exagerat. Curentul atins la o asimilare a culturii străine de un robust organism românesc. În literatură, poporanismul a cerut fâțiș obiectivitate scriitorilor, care-și alegeau subiectele din viața țărănească. A mărturisit apoi crezul naționalizării literaturii noastre, care numai prin specificul ei va putea bate la poarta Europei.

Numărul acesta al „Vieții românești” e dintre cele mai bogate de după războiu.

Din capitala Moldovei mai primim spiritualul bazar săptămânal „Lumea”. Trecând peste jongleriile maeștrilor de spirit de aci, poposim în marginea literaturii d-lui *Sadoveanu*.

În No. 18 (8 Martie c) d-se explorează mediul primitiv al „Oamenilor din bălți“, nepierzând prilejul să ne dea câteva descrieri minunate ale stufărișului din aceste locuri.

D-l *Radu Rosetti* își publică amintirile din „Viața boerilor“, vorbind în acest număr despre Alexandri și Alecu Aslan. Autorul pastelurilor e prezentat ca un causeur fermecător, vesel și pasionat și ca un Moldovean hotărît în ideile sale politice.

Din jerba revistelor bucureștene ne oprim la cele despre cari nu s'a mai vorbit aci. Celelalte își continuă linia de conduită cu acelaș eclecticism și ironie pentru cititori, pe cari parcă vor dinadins să-i încurce în labirinturile lor literare.

Plăcut ne surprinde apariția unei noi reviste „Ritmul vremii“. Nu suntem doar din acei cari „zâmbesc sceptic“ atunci când o nouă flamură se arată.

În „Predoslovie“ se precizează puncte de program.

„In paginile noastre, epoca actuala se va oglindi pe cât cu puțință întreagă“..

„Incercăm mai întâi să reabilităm demnitatea pierdută a scriitorului român“.

Acest din urmă punct vine ca o mustrare îndreptățită pentru balcanismul nostru literar.

Cele două numere ale „Ritmului vremii“ ne desvăluiesc condeiul critic al d-lui *Pompiliu Constantinescu*, care se ocupă consecutiv de cărțile d-lui V. Pârvan judecându-le cu multă severitate. E totuși o minte critică clară, care-și cristalizează aprecierile într'un stil energic și cuprinzător.

Poezia revistei, dată de cenaclul d-lui prof. M. Dragomirescu, e reprezentată prin d-nii *N. Milcu*, *M. Steiade*, *G. Talaz*, *I. Gane*, *George Dumitrescu* etc.

Din „Decorul“ d-lui *N. Milcu* reținem imaginele auditive cu substract vizual, ce urmează:

„Si soarele s'aude cum plouă în săntâni
„Si apele acuma sunt mai vierzui... ș'ascult
„Frângându-se o rază“...

Remarcăm deasemeni poeziile din ciclul „Sufletului de-atunci“ ale d-lui *G. Dumitrescu*. E un poet de o sensibilitate delicată, strecurând, în poezie, raze de soare printre lacrimi. E o producție sinceră, impresionantă și fără manierism.

E locul să recomandăm cititorilor suplimentul literar și artistic al ziarului „Cuvântul“. Aduce întotdeauna interesantele articole de fond ale d-lui *Cezar Petrescu* sau *I. Darie*, o rubrică a „Cărților și revistelor“ cu nerv scrisă de d-l *Al. Bădăuță*, câte o nuvelă tradusă din literaturile străine, precum și poeziile lui *G. Talaz*, *A. Cotruș*, *Zaharia Stancu*, *Sandu Tudor* etc.

E o foaie, care prin faptul că e mai în directă legătură cu publicul mare poate stimula gustul pentru literatură.

Dintre revistele craiovene poposim puțin în marginea „Flamurii“ și aceasta fiindcă odată cu elogii avem și observațiuni—credem juste—de făcut. Numărul de pe Ianuarie aduce literatură tânără și de bună calitate, ca de obicei. Pe lângă articolul d-lui *M. Dragomirescu* reprodus din lucrarea „Dela misticism la raționalism“, găsim proza nuvelistică a d-lui *Lascarov Moldovanu* și *Ad. Pascu*. Poezia e susținută de *Radu Gyr*, *N. I. Herescu*, *T. Ulmu* etc.

Menționăm traducurile din *Horatiu* ale lui *T. Ulmu* și *N. I. Herescu*. Sunt neprețuite daruri, pe cari le fac literaturii noastre.

Spre a se vedea abilitatea de traducător a d-lui *Ulmu* cităm pentru amplare primele două versuri din „Către *Leuconoe*“.

„Nu 'n cerca să tâlcui taina babilonicilor zodii.
„Nici sfârșitul scris pe care nu vor zeii să ni-l știu“.

Obiectivitatea, care ne îndeamnă să înregistrăm buna literatură a „Flamurii“, ne sfătuește să nu primim tonul de-a dreptul trivial al unora din însemnări.

Înțelegem dreapta indignare a d-lui Ulmu în fața Thebaidii d-lui Eftimiu precum și supărarea d-lui Gyr asupra „Lumii“ dela Iași, în niciun caz însă nu ne putem împăca cu maniera de a scrie a ambilor.

Citatele, pe care le-am putea da sunt atât de triviale, încât renunțăm la ele. Ardealul ne dăruiește pe lângă „Transilvania“, în al cărui număr pe Ian-Februarie remarcăm sonetele iscălite *Marius Ilescu*, revista socială și economică „Societatea de mâine“:

In No. 9 (1 Martie c.) d-l *O. Ghibu* în articolul „Habemus papam“ precizează „armonia canonică și dogmatică în întreaga biserică universală“.

In rubrică „Discuții literare“, continuu susținută de d-l *Bogdan Duică*, întâlnim un articol asupra lui D. Botez. Criticul dela Cluj vede în autorul volumelor „Floarea pământului“ și „Povestea omului“ un poet talentat.

„Faptele și observațiunile săptămânale“ ne spun lucruri frumoase despre d-l Sanielevici.

O revistă germană „Der Weltkampf“ publică un articol „Die Juden in Rumänien und der Weltkrieg“ în care e vorba și de atitudinea d-lui Sanielevici față de Nemți și de țara noastră. Articolul l-acuză cum c'ar fi ponegрит Germania ca recunoștiință că a urmat în facultățile ei, că a avut o atitudine trădătoare față de poporul român denunțând pentru internare pe binefăcătorul său d-l *C. Rădulescu-Motru*

Dacă faptele vor fi confirmate—credem că zadarnic vom aștepta o desmințire—figura acestui Don Quichotte literar veșnic în luptă cu teoriile sale—mori de vânt—va apărea în toată strălucirea ei. Ar fi desigur un Ahasverus, nu unul tragic, ci unul rătăcitor și trădător numai.

Spațiul nu ne îngăduie o privire asupra tuturor revistelor noastre, nelăsându-ne astfel să ne facem datoria de cronicari conștiințioși.

Impresia însă, pe care o toarnă în suflet acest început de an, e îmbucurătoare.

Arcul literar s'a instrunit semeț trimitând săgeți, ce vuiesc puternic. Vor merge ele departe?

Aceasta e taina viitorului. Noi nu suntem profeti.

Al. Dima.

SALONUL LITERAR

Arad

Ne bucură apariția la Arad a revistei literare lunare „Salonul Literar“. E condusă de d-l Al. T. Stamatiad, poetul delicat și discret al volumelor „Din trâmbițe de aur“ și „Pe drumul Damascului“. La primul număr contribuie d-nul D. Nanu cu articolul de frunte „Puterea ideii“, iar cu poezii d-nii A. Cotruș, Perpesicius și Al. T. Stamatiad. Interesante știrile literare de pe pagina din urmă. Menționăm pagina tradusă din revista „Secolo“—care oglindește eroismul belgian în timpul recenteii ocupații germane. O admirabilă pildă de solidaritate mai ales pentru noi cari n'o cunoaștem.

În Aradul atmosferei streine, unde printre puține manifestări culturale româ

nești, stăruiește energic ziarul „Tribuna nouă” adăogarea unei publicații literare de felul „Salonului literar” este un fapt care iese din comunul cotidian. Un semn că în viața orașelor de dincolo de vechile hotare, invadate de streinism, este și o vrednică pulsație spirituală românească.

I. Cetină

REVISTE STREINE

Ori de câte ori se vorbește în Occident despre noi sau despre ce-i al nostru, este o raritate îmbucurătoare, pe lângă care nu trebuie să trecem fără a o releva. Propaganda noastră oficială răsună într-o timidă surdină și e innăbușită de vacarmul reclamei pe care și-o fac Ungurii sau alți vecini apropiați. Și, dacă tapajul nu însemnează punere la punct și informație tainică, totuși mistificarea rezultată de pe urma lui întunecă pentru moment și aduce prejudecăți păgubitoare.

De aceea străduințele unora dintre noi de a ne înfățișa lumii apusene sau chiar năzuința unora dintre streini, cu de la ei îndemn, de a vorbi despre țara noastră, trebuie subliniate.

De data aceasta, în *Lettura*, marea revistă milaneză, cu tiraj mondial și în excelente condiții grafice, a apărut (Nr. 3 Mart 1925) un articol semnat: Leontino Pallady, cu titlul: Glorii italice în epoce și pe pământuri îndepărtate, care, deși nu privește direct elementul românesc, vorbește totuși de lucruri petrecute în regiunile noastre. Autorul aduce o contribuție istorică prin care se luminează o perioadă de timp îndepărtat, sec. XV, când episcopatul de Oradea-Mare a fost păstorit de doi vlădici italieni: Andrea dei Scolari și Giovanni de Prato. În orașul fondat între 1083—1095 de regele Ladislau, a existat de la început o colonie italiană, nu fără oare care importanță. Și astăzi „două cartiere ale orașului se numesc Nenetia, pe malul stâng al Crișului repede, iar pe cel drept mahalaua Olasig. Uldinoară alte două se numiau Bologna și Padova. Ca și Stefan cel Sfânt, regii ulteriori ai Ungariei chemau italieni pentru a popula și înfrumusețz noile orașe întemeiate. Aici se găsește explicația diferenței de viață între vechiul regat și teritoriile transcarpatice. La debarbarizarea populațiilor hunice a contribuit în largă măsură Apusul — prin intermediul Papilor apostolici. Ironia e cu atât mai mare cu cât elementul etnic românesc a căzut în afară de sfera influenței binefăcătoare a romanității, de care s'au bucurat tocmai intrușii.

Peste Ungurii catolici păstorește Andrea dei Scolari, descendent din războinicul Filippo Scolari, nobil florentin în slujba regelui Ungariei. Ca succesor al episcopului Scolari a fost desemnat apoi Giovanni Prato. Doctor în teologie, cași predecesorul său, a participat la Consiliul din Constanța. Numit în 1426 dispăre după două luni. Despre soarta sa misterioasă nu există decât un document la Alba-Iulia, o listă de episcopi, iar în dreptul numelui său cuvântul: depositus. Îndepărtat probabil fiindcă s'a făcut vinovat de faptul de a se fi amestecat în politică.

Desigur informațiile acestea istorice interesează mai mult istoria culturii italiene în expansiunile sale sau biserica papală. I-am dat aici o deosebită atenție, pentru că pune în relief — mai ales pentru streini cărora se adresează articolul scris în italianește — vitregia vremurilor. Sunt faptele cari vorbesc Apusului, justificând insuficiențele noastre de astăzi. La sfârșitul sec. XVIII de abia, odată cu adăparea lui Maior și Șincai la bunurile bisericii catolice lumina italică se revarsă și peste țărani daco-romani din ținuturile carpatice. Până în acest timp, lungul șir al misionarilor culturii latine — prin biserică — a coborât numai în mijlocul Ungurilor. Superioritatea Ungurilor în unele privințe și insuficiențele noastre, de cele mai multe ori își au explicația istorică.

Const. D. Ionescu.